

Dijital Sessizlik: Sosyal Medyada “Görünür Olmama” Stratejisinin İletişimsel Boyutları

Candan Koçak¹

Özet

İnternetin demokratikleştirici potansiyeli, dijital platformların bireylerin sesini duyurabileceği kamusal alanlar olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Ancak dijital teknolojiler, yalnızca ‘özgür’ ifade alanları yaratmakla kalmaz aynı zamanda görünmez sansür, algoritmik baskı gibi yöntemlerle sessizlik de üretir. Dolayısıyla sosyal medyanın görünürlük, etkileşim ve katılım özelliklerine bugün, sessiz kalmayı içeren ‘dijital sessizlik’ pratiği yani görünür olmama eklenmiştir. Dijital sessizlik, yalnızca bireylerin konuşmamayı tercih ettiği bir alan değil, aynı zamanda iktidarın bilgi ve görünürlük üzerinden bireyleri yönettiği bir mekanizma olarak işlemektedir. Algoritmik manipülasyonlar, dijital oto-sansür gibi örnekler, sessizliğin dijital platformlarda nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu haliyle sessizlik, dijital çağda yalnızca bir ‘yokluk’ değil görünmez bir iletişim stratejisi ve iktidarın sessiz dili olarak da görülmektedir. Kullanıcıların hem mahkum hem gardiyan olduğu dijital medyada birey, bazen bir direniş eylemi olarak kasıtlı sessizliği ya da dijital bir kopuşu tercih etmektedir. Bu bağlamda çalışma, pasiflik gibi algılanan dijital sessizliğin hem iktidarın bir aracı hem de öznenin bir görünmezlik yani direniş stratejisi olabileceğini savunmaktadır. Dijital sessizlik stratejisini anlamak amacıyla yazılan bu bölüm, literatür taramasına dayalı teorik bir çalışmadır. Araştırmada birincil veri toplama yöntemlerine başvurulmamış, konuya ilişkin ulusal ve uluslararası akademik yayınlar incelenerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Çalışma neticesinde, dijital *panoptikon*un yarattığı “özgürlük mü kontrol mü” çelişkisine karşılık dijital sessizliğin bir direniş olarak da tercih edilebildiği anlaşılmıştır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Ağrı, Türkiye. E-mail: ckocak@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0361-0413

1. Sessizliğin Sesi

“Her şeyi söylemek” anlamına gelen “*parrhesia*”da, konuşmacının söylediklerinin kendi fikri olduğu, düşüncelerini retorik kullanmadan aktardığı net olarak bilinmektedir. Bir konuşmacının çoğunluğa rağmen tehlikeli bir hakikatten bahsetmesi, onun bir nevi ‘hakikat’ anlatıcısı yani “*parrhesiastes*” olduğunun göstergesidir. Çünkü *parrhesiastes*, siyasi bir tartışma esnasında dahi çoğunluğun düşüncelerine aykırı olduğunu bile bile kendi düşüncelerini söylemekten kaçınmamakta ve risk almaktadır. Bu nedenle *parrhesia*, tüm baskıya rağmen hakikati söyleme cesaretini ifade etmektedir. Dolayısıyla *parrhesiada* konuşmacı, yalan yerine doğruyu, sessizlik yerine hakikati, kendi çıkarını korumak yerine ahlaki sorumluluğu tercih etme özgürlüğünü kullanmaktadır (Foucault, 2021: 75-79). Ancak bu duruş, her zaman *parrhesia* ile değil bazen de sessizlikle sergilenebilmektedir. Özellikle tahrik olma potansiyeli yüksek, kolay telkin edilebilir, abartılı ve basit, hoşgörüsüz, ahlaki açıdan iyi veya kötü olan kitlenin (Le Bon, 2017: 25) içerisinde, *parrhesiastes* olmak her zaman mümkün görünmemektedir. Ayrıca monarşik yapılarda iktidarın kitle üzerindeki etkisi de yadsınamaz. İktidar, kitle üzerindeki şiddetini artırırsa isyanla, süreksiz bir şekilde ona müdahale ederse de direniş ve itaatsizlikle karşılaşabilir. Bu nedenle monarşik iktidar, çok az sayıda suçlu yakalayıp, diğerlerini kusursuz ceza yöntemi ile korkutmayı tercih edebilir. Ancak süreklilik arz eden bu yöntemle iktidar, çok fazla şiddet uygulamış olacağı için yine direniş ve isyanla karşılaşacaktır. O halde monarşik iktidarın kullanacağı en ucuz ve etkili yöntem yalnızca gözetleyen bir ‘bakış’ olmaktır. Böylece ‘bakış’ herkes tarafından içselleştirilir ve kişi sonunda kendi kendini gözetlemeye başlar. Bunun sonucunda monarşik *parrhesia*, ‘sessiz bir çoğunluk’ yaratmış olur (Foucault, 2023: 84, 96-97).

Baudrillard’ın sessiz yığınları, konuşacak bir şeyi olmayan ya da konuşmamayı tercih eden, yapılan çağrılara cevap vermeyen, tepkisiz bir kitledir. Uzun süre kitlelerin tepkisizliği üzerine kurulan iktidar stratejisi, kitleleri edilginleştirmiştir. Dolayısıyla bugün kitleyi kitle iletişim araçlarının dışında bir yerde aramak anlamsızlaşmıştır (2013: 11-14, 27-33). Çünkü medya tarafından üretilen toplumun genel yapısına uymayan, dolayısıyla kendi fikirlerinin azınlıkta olduğu durumlarda bireyin sessiz kalmayı tercih etmesi yani “suskunluk sarmalı”na girmesinin temelinde ‘yalıtım’ korkusu yatmaktadır. Doğası gereği insan, akranlarından, toplumdan izole edilmekten ve onların saygısını kaybetmekten korkmaktadır. Onaylanmama veya sosyal yaptırımlardan kaçınmak için insanlar, çevrelerini gözlemleyerek görüşlerini ifade edip etmeyeceğine karar vermektedir (Noelle-Neumann, 1998: 33-40). Ezilenler, kendileri olarak var olmayı arzulamalarına rağmen, özgürlük

olmaksızın kendileri olamayacaklarını bilmektedir. Bu yüzden ezilenler, hem kendileri hem de sessiz kalarak bilinçlerini içselleştirmiş ezenlerdir. Bu çatışma, onları tamamen kendisi olamadığı için yabancılaşmak, seyirci ya da oyuncu olmak, eylemlilik yanılmasına kapılmak ve sonunda dünyayı dönüştürme kudreti elinden alınmış bir halde sessiz kalmak durumunda bırakmıştır (Freire, 1995: 28). Oysa sessizliği söylem ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alan Foucault'ya göre, söylem sadece dile getirilenleri değil sessizliği de içermektedir. Bu haliyle söylem, sadece söylenen değil söylenmeyen şeylerle de inşa edilmektedir (2021: 99-100). Foucault'nun iktidar-söylem ilişkisi bağlamında bakıldığında, bu sessizlik biçimleri, doğrudan bir sansür değil; görünürlüğün düzenlenmesi, ifade hakkının sınırlandırılması ve bireylerin söylem alanından gönüllü ya da zorunlu çekilmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sessizlik; çatışma teorileri perspektifinde zorunlu suskunluk hali, postyapısalcılıkta görünmeyen iktidar yapılarını sorgulamanın yollarından biri, iletişim çalışmalarında ise sadece bir eylemsizlik değil aynı zamanda toplumsal normların şekillendirdiği stratejik bir iletişim biçimi olarak değerlendirilmektedir. Çatışma perspektifinde sessizlik, iktidarın baskı ile sessizleştirdiği alanları, dışladığı konuları ve görünmez kıldığı kimlikleri temsil etmektedir (Ergül, 2025: 150). Hangi konuların konuşulabilir olduğuna karar veren iktidar, böylece sessizliğin de sınırlarını çizmiş olmaktadır (Foucault, 2021: 123). Postyapısalcı yaklaşımlarda ise sessizlik, görünmeyen iktidar yapılarını sorgulamanın yollarından biri haline gelmiştir. Dışlayıcı ve baskıcı normların hâkim olduğu dolayısıyla konuşmanın çok da mümkün olmadığı toplumsal yapılarda otoriteyle açık bir çatışmaya girmemek için birey, sessizliği yalnızca pasiflik değil aynı zamanda bir direniş şekli olarak da seçebilmektedir (Ergül, 2025: 149-154). İletişim perspektifinden ele alındığında ise sessizlik, geleneksel-dijital medya ile izleyici/dinleyici-kullanıcı arasındaki ayrım sebebiyle farklılık göstermektedir. Geleneksel medyanın izleyici/dinleyicisinin maruz kaldığı gözetim, bugünün dijital medya kullanıcısının gözetlenmesinden oldukça farklıydı. İletişimsel eylemde pasif olan dinleyici/izleyici, dijital medyada aktif bir kullanıcıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm ise kullanıcıyı daha görünür kılmıştır. Dolayısıyla 'kullanıcı', sürekli gözetime karşılık ya aktif ya eylemsiz olmayı ya da sessizliğin direnişini seçmektedir.

Hangi fikirlerin toplumsal olarak kabul edilebilir olduğunun sınırlarını çizen medya, aykırı fikirlerin giderek daha az ifade edilmesine, dolayısıyla sessizliğin toplumsal olarak yayılmasına neden olmaktadır (Ergül, 2025: 154). Çünkü dijital medya, kamusal alanı, "yakın alan"a dönüştüren "dijital mahalle"ler yaratmıştır. Böylece kamusal ve eleştirel düşünce ortadan kalkmış,

içine mahrem ve özel olanın döküldüğü bir boşluk oluşmuştur. Fakat kamusal bir söylemin oluşması; akılcı tartışma, etik söylem, ötekini dinleme ve anlama, eleştiriye açık ortamın varlığına bağlıdır. Ancak özel alanın kamusal alana dönüştüğü dijital medyadaki *panoptik* gözetim, sürekli izlenme ve değerlendirilme hissiyle bireylerin kendini ifade etmesini kısıtlamaktadır. Bu da zamanla kişinin “gözlemci” rolü üstlenmesiyle sonuçlanmaktadır (Han, 2022: 19-20, 54). Althusser’in “devletin ideolojik aygıtları” (2014) ayrımı düşünüldüğünde bugün dijital medyanın kitleleri bir araya getirme, eyleme geçirme veya ‘linç’ ettirme gücü ile geleneksel medyadan başka bir yöne evrildiği görülmektedir. Bu durum bireylerin, güvensiz bir sosyal mekânda kitlenin öfkesinden, radikalliğinden, hoşgörüsüzlüğünden bir nevi kendini koruma psikolojisi ile dijital sessizliği tercih etmesini açıklamaktadır.

2. Gözetleme Kulesinden Ağa: Dijital Panoptikon

“Panoptikon” kavramı, Jeremy Bentham’a mal olmuş olsa da gerçekte, Rusya’nın Cricheff kentinde işçilerin denetim altında tutulmasını sağlayacak merkezi denetim sistemine sahip *panoptikonu* tasarlayan, Samuel Bentham’a aittir. Ancak Jeremy Bentham, Cricheff ziyaretinde işçilerin denetimi için hazırlanan *panoptikonun*, hapishane, fabrika, okul, hastane gibi farklı alanlarda da işlevsel bir gözetim evi olacağı fikrini geliştirmiştir (Pease-Watkin, 2019: 78). Özellikle hapishaneler için düşünülen *panoptik* yapı, dairesel, birbirinden ayrılmış hücreler, merkezde her yerin ve herkesin görülebileceği gözetim locası, merkezle hücrelerin olduğu çeper arasında dairesel bir boş alandan oluşmaktadır (Bentham, 2019: 14). Kontrol kulesi çevresinde dairesel biçimde dizilmiş olan hücreler, içeridekilerin birbiriyle konuşmasını engellemek için tasarlanmıştır. Gözetleyicinin odası ise merkezde yer almaktadır. Gözcünün bakışı hücrelerin her köşesine ulaşırken o, içeridekiler için görünmezdir (Han, 2024: 68). Gözetleyicinin locası başgözetmenin ve kalabalık ailesinin hep beraber yaşayabileceği büyüklükte planlanmıştır. Böylece tek bir kişiye ödeme yapılarak birçok kişinin gözetleyici olması sağlanacaktır. Çünkü o odadakiler başka işlerle uğraşıyor olsalar da boş zamanlarında gönüllü ve istekli bir şekilde gözetleyici olacaktır (Bentham, 2019: 24). Panoptikon bakış açısıyla disiplin toplumları da bireyleri kurumlar aracılığıyla gözetim altında tutmaktadır. Bu kurumlar, bireyleri her anlamda eğitip, düzelterek disipline etmektedir. Böylece iktidarın disipline edici gözetim mekanizması, bireylerin içselleştirilmiş bir özdenetime sahip, toplumla uyumlu kişilere dönüşmesine neden olmaktadır (Foucault, 2021: 197-201). Bugün ise iktidarın gözü *dijital panoptikona* evrilmiş ve yeni bir gözetim mekanizması yaratılmıştır. Tıpkı *panoptikon*daki gözcü ve ailesi gibi bugün de insanlar evlerinde, iş yerlerinde *dijital panoptikon* olan sosyal medya aracılığıyla yeni gözcülere dönüşmüştür.

Ancak tek bir fark vardır, bugünün *dijital panoptikonu*, kişileri hem gözcü hem de gözetlenen yani ‘mahkum’ olarak konumlandırmaktadır.

Bentham’ın dijital panoptikonundaki tamamen izole edilmiş mahkumların aksine dijital panoptikonun sakinleri birbiriyle sürekli iletişim halindedir; yani burada yalıtılmış yalnızlığa karşın hiper-iletişim söz konusudur. O yüzden herkesin herkesi kontrol ettiği dijital dünyadaki bu topyekun gözetleme, *şeffaflık toplumunu* kontrol toplumuna dönüştürmüştür. Şeffaflık ya da kontrol toplumunda dijital panoptikon sakinleri, hiçbir zorlama veya talimat olmadan kendini sergilemekte, verilerini, kendisine ait bilgileri gönüllü olarak paylaşmaktadır. Oysa gönüllü olarak paylaşılan tüm veriler, veri güvenliğini ortadan kaldırarak, *big data*nın insan davranışlarını öngörebilir ve böylece gelecekte yönlendirebilir hale gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla *big data*, *şeffaflık toplumunun* ‘sözde özgür’ bireyinin özgür iradesinin sonunu ilan etmektedir (Han, 2019: 20-21, 67-70). Dolayısıyla Bentham’ın panoptikonunda gözlenen, gözcünün sürekli onu izlediğinin farkındadır ancak Han’ın dijital panoptikonunun sakinleri, özgür olduklarını zannetmektedir. Çünkü iktidar, gözetleme işini bireylere devretmiş gibi görünmektedir. Dijital panoptikon ile kuşatılmış birey, her tıklama, her beğeni ile kim olduğu hakkında bilgi vermekte ve kendisini dijital panoptikona gönüllü olarak sunmaktadır. Çünkü sosyal medyanın varlığı kullanıcıların izlenmesi ve gözetlenmesine dayanmaktadır.

3. Dijital Platformlar ve Algoritmik İktidar

Disiplin modeli, bireylerin kategorize edildiği, izlendiği ve düzenleyici normları içselleştirmek üzere şartlandırıldığı, mekânsal olarak sınırlı alanlar yaratmaktadır. Yapılandırılmış disipline sürekli maruz kalan birey, otorite figürlerini görmese de kontrol mantığını özümsemiştir ve sürekli gözetim beklentisini içselleştirdiği için kendi davranışlarını düzenlemeyi öğrenmektedir. Disiplinli toplumlarda doğrudan gözetim olmasa bile insanlarda sürekli izleniyormuş hissi yaratılarak, normların öz disiplin yoluyla korunması sağlanmaktadır. Ancak bu disiplinli güç modeli, dijital çağda yerini algoritmik kontrolcü güce bırakmıştır. Dolayısıyla disiplinli toplumlar, kurumsallaşmış normlara ve beden düzenlemelerine dayanırken, algoritmik kontrol, veriye dayalı öngörü mekanizmaları aracılığıyla işlemektedir (Sahakyan, vd., 2025: 1-2).

Algoritmik düzenleme, “düzenlenen çevreye ait çok sayıda dinamik bileşenden yayılan ve doğrudan toplanan verilerden sürekli olarak bilgi üreterek riski yönetmek veya davranışı değiştirmek amacıyla bir faaliyet alanını düzenleyen karar alma sistemleri” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca

algoritmik düzenleme, standart belirleme (uyarlanabilir davranış standartları ve sabit davranış standartları), bilgi toplama ve izleme (geçmiş veriler ve çıkarılan verilere dayalı tahminler), yaptırım ve davranış değişikliği (otomatik uygulama ve öneri sistemleri) düzeylerinde ele almaktadır (Yeung, 2018: 505-506). Büyük veri analitiği ve yapay zeka alanındaki gelişmeler, modern toplumlarda iktidarın işleyişini yeniden şekillendirmiştir. Böylece dijital sistemler, öngörücü altyapılar aracılığıyla insan davranışını tahmin eden, sıralayan ve düzenleyen bir yapıya dönüşmüştür (Sahakyan, vd., 2025: 6). Örneğin davranışsal müdahale, otomatik değerlendirmenin giderek daha fazla uygulandığı bir alandır. Buradaki ilk adım, grup davranışlarında örüntü tespiti yapmak ve ardından insanların davranışlarını değiştirmek için teşvik edici müdahalelerde bulunmaktır (Peeters ve Schuilenburg, 2022: 445).

Algoritmalar, girdi verilerini istenen çıktıya dönüştürerek bir problemi çözmek için kullanılan matematiksel prosedürlerdir. Herhangi bir algoritma, “kod geliştirici, analist veya politika yapıcı” kişiler tarafından oluşturulmakta ve bu da onu genellikle politik açıdan hassas hale getirmektedir. Bu nedenle algoritmalar, objektiflikten uzak hesaplama araçları olarak bilinmektedir (Peeters ve Schuilenburg, 2022: 439-440). Çünkü başlangıçta kullanıcıların eğlencesi için tasarlanan platformlar, kullanıcıların tercihlerini ve tutumlarını dikkate alarak içerik üretmeye ve onları etkilemeye başlamıştır. Böyle bir paradigma değişikliği, sosyal algıların oluşumunu ve özellikle kutuplaştırıcı politik konularda, kamuoyu tartışmalarının gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Öyle ki çevrimiçi kullanıcılar zamanla kendi dünya görüşlerine uygun bilgileri tercih etme, farklı görüşleri görmezden gelme ve ortak anlatılar etrafında kutuplaşmış gruplar oluşturma eğilimi göstermektedir (Cinelli, vd., 2021: 58). Algoritmik sessizlik/görünmezlik, teknik bir sessizliktir. Dijital platformların *panoptik* gözetimi, şirketlerin veri toplama mekanizmaları, çevrimiçi linç kültürü, sansür gibi etkenler bireyi konuşmaktan alıkoyabilmektedir. Yani kişi baskı ile susmaya zorlanmaktadır. Böyle bir durumda ise dijital sessizlik, tercih edilen bir direniş olmaktan çıkıp, baskı ile susturulmaya dönüşmektedir.

Algoritmik güç ise güvenlik açısından risklerin öngörülmesi ve önlenmesi amacıyla algoritmik veri odaklı teknolojiler aracılığıyla işleyen bir egemen gözetim biçimidir. Algoritmik güç, özerk bir şekilde kararlar veya müdahaleler üreterek genişlemekte ve çıktıların standartlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Böylece halihazırda var olan egemen gözetim, güvenlik ve disiplin tekniklerini desteklemektedir (Peeters ve Schuilenburg, 2022: 449-451). Algoritmik güç, genellikle baskı yoluyla değil egemen gözetimi normalleştirme yoluyla işlemektedir. Öyle ki algoritmik güç, egemen gözetimi günlük hayata sorunsuz bir şekilde yerleştirmekte ve onun güç

olarak “görünmez” olmasını sağlamaktadır (Sahakyan, vd., 2025: 6). Bu da dijital sessizliğin yalnızca teknik sansür ya da bireysel suskunluk olmadığını, Foucault’cu yaklaşımla iktidarın söylemi şekillendirme biçimi olduğunu göstermektedir. Ancak birey, dijital sessizliği aktif bir strateji olarak da kullanabilmektedir. Kullanıcı, verilerini vermemek için sosyal medyadan çekilme, politik bir olay karşısında gündem manipülasyonunu boşa çıkarmak için paylaşım yapmama, provokatif içerikleri ‘görmezden gelerek’ algoritmik yayılımı engelleme, yalnızca görünmek için yapılan aktivizme karşı durma amacıyla eylemsizlikle yani dijital sessizlikle direniş gösterebilmektedir. Bu nedenle dijital sessizlik; zorunlu olduğunda baskı, seçildiğinde ise direniş anlamına gelmektedir.

Kullanıcıların ilgi alanlarına ve görüşlerine göre özelleştirilmiş içerik sunan algoritmalar, beraberinde kutuplaşmayı getirmektedir. Bu nedenle, çevrimiçi ortamda radikalleşmenin yaygın olduğunu bilen kullanıcılar, saldırıya uğrama korkusu nedeniyle sessiz kalmayı, yanlış bilgilere karşı çıkmamayı tercih eder hale gelmektedir (Gurgun, vd., 2023: 1934). Bu da; teknoloji geliştiricileri, platform operatörleri, politika yapımcılarının dahil olduğu algoritmik bir düzende sorumlu tarafları belirlemenin zorlaştığını ve dijital gözetimin kamusal demokratik ortamı olumsuz etkilediğini göstermektedir (Sahakyan, vd., 2025: 6). Dijital platformlardaki bu özellik ve olanaklar, kullanıcıların katılımını çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu özellikler, kullanıcıları toplumsal, ekonomik, siyasi konularda kendilerini ifade etmeye teşvik edebilmekte veya kullanıcının içerikle etkileşime girip girmeyeceğine dair karar vermesinde belirleyici olabilmektedir.

İnsanlar sosyal medya hesaplarını kullanmayı bıraksalar da çoğunlukla verilerini silmemektedir. Oysa sadece profili kapatmak ya da uygulamayı silmek, veri akışını durdurmamaktadır (Vincent, vd., 2021: 217). Çünkü insanların kameraların varlığını veya bir kurumun otoritesini farkedebilecekleri geleneksel gözetimden farklı olarak algoritmik gözetim, genellikle gözlemlenenler tarafından algılanamayacak şekilde işlev görmektedir. Öyle ki veriler, sürekli olarak çıkarılmaya ve analiz edilmeye devam etmektedir (Sahakyan, vd., 2025: 5). Dolayısıyla kullanıcı, dijital medyanın “gönderiyi gizle”, “takibi bırak”, “sessize al” gibi özelliklerini kullanarak etkileşime girmemeyi tercih etse de veri akışı alanından çıkamamaktadır. Ancak bu durum, etkileşimden kaçtığını zanneden kullanıcının aslında sessizlik stratejisiyle yayılıma dahil olmayarak da direnişin bir parçası olduğunu göstermektedir.

4. Dijital Sessizlik ya da Sessizlikle Konuşmak

Dijital teknolojiler, bireylerin seslerini daha görünür kıldığı ve ifade özgürlüğünü yaygınlaştırdığı bir çağın mimarları olarak sunulmaktadır. Ancak bu görünürlük, mutlak bir özgürlük anlamına gelmemektedir. Dijital çağın sonuçlarından biri de, yeni sessizlik biçimlerinin ortaya çıkmasıdır.

İnsanların karakteristik özelliklerinin gözlemlenip, kayıt altına alınması yani bedenlerin disipline edilmesi 18. yüzyılda başlamış, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte 19. ve 20. yüzyıllarda devam etmiştir. Bu durum, iktidardaki güçlerin hegemonyalarını devam ettirmek için sadece ideolojik ve ekonomik aygıtları değil beden politikalarını da geliştirme ihtiyacı duyduklarını göstermektedir. Özellikle son otuz yılda büyük bir hızla gelişen elektronik gözetim sistemleri ve teknolojileri, bilgi toplama sürecinde iktidarı ‘görünmez’ hale getirmiştir (Özarslan, 2019: 140-141). İktidarın bu ‘görünmez’ bakışı, insanların dijital var olma pratiklerini de değiştirmiştir. Örneğin dijital çağda sessizlik, söylemin, iktidarın ve özneleşmenin merkezi öğelerinden biri hâline gelmiştir.

Sessiz kullanıcıların dijital mecralardaki davranış biçimleri psikolojik, sosyal, teknolojik ve örgütsel etkenlere bağlı olarak gelişmektedir (Ören, 2025: 104). Dijital medyada sadece içerik tüketen sessiz kullanıcılar, içeriklere dair bilişsel ve duygusal tepkiler geliştirme potansiyeli taşıyan önemli bir grubu temsil etmektedir (Preece, vd., 2004: 210). Bu nedenle sessiz kullanıcıların görünmez etkileşimleri, bu kullanıcıların analiz edilmesini zorlaştırırsa da onlar, bilgi akışına yön vererek, topluluk normlarını şekillendirmekte ve dijital ekosistemin sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır (Ören, 2025: 106).

Han’ın, dijitalleşmenin bir sonucu olarak nitelendirdiği *şeffaflık toplumu*, bir güven toplumu değil kontrol toplumdur. Çünkü dijital çağın sunduğu şeffaflık ve enformasyon özgürlüğü, beklenenin aksine güven değil ‘güvensizlik’ getirmiştir ki şeffaflık talebi de güvenin kalmadığı durumlarda yüksek sesle dile getirilmektedir. O halde *dijital big brother*, *şeffaflık toplumu*nda kendi görevini, tüketiciye dönüştürülmüş yurttaşlara bırakmıştır. Böylece özgür yurttaş yerine geçen edilgen tüketiciler, bugün siyasete, toplum değerlerine hizmet etmeye hevesli olmayan ya da gözetlenmenin yarattığı güvensizlik sebebiyle sessiz kalmayı yeğleyen bir kitleye evrilmiştir (2019: 19-20, 70). Dolayısıyla bugün sessizlikle ilgili yapılan çalışmalar da bu sessizliğin kasıtlı bir şekilde tercih edildiğini ve söz konusu eylemin pasif değil aksine performatif bir direniş olduğunu ortaya koymaktadır (Bakiner, 2025: 120). Dijital medya mecralarında sessiz kalmayı tercih eden kişilerin bu ‘görünmeyen katılımı’, içerik üretmeden sadece gönderileri okuma, videoları

izleme ve hesapları takip etmeyi kapsamaktadır. İzledikleri gönderilere veya videolara beğeni, yorum yapmayan ya da onları paylaşmayan bu sessiz kitle, görünür etkileşimlerde bulunmamayı tercih etmektedir (Ören, 2025: 106). Bu durumda kullanıcılar “hikâye atmama”, profilini gizleme, yorumları kapatma gibi davranışlarla sessizliği bir strateji olarak kullanmaktadır. Bu davranış biçimleri, dijital sessizliğin yalnızca bastırılmak değil, aynı zamanda seçilmek suretiyle de üretildiğini göstermektedir.

Çevrimiçi kullanıcılar kendi dünya görüşlerine uygun bilgileri tercih etme, farklı görüşleri görmezden gelme ve ortak anlatılar etrafında kutuplaşmış gruplar oluşturma eğilimindedir. Bu nedenle dijital medyada oluşan bu kutuplaşma, kullanıcılarda “saldırıya uğrama korkusu”nu da beraberinde getirmiştir (Cinelli, vd., 2021: 58). Dolayısıyla sosyal medyada kullanıcılar, başkalarını sorgulamaktan veya onlarla yüzleşmekten kaçınma eğilimi gösterebilmektedir (Gurgun, vd., 2023: 1935). Özellikle kitlenin tahrik olma potansiyelinin yüksekliği, öfkesinin şiddetli ve öngörülemez olması; abartılı, tereddütsüz ve uç noktalarda olması; hoşgörüsüz ve güçlü liderlik karşısında boyun eğme eğiliminde olması (Le Bon, 2017: 25) kullanıcıların sessiz kalma tercihlerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Sonuç

Konuşmamanın da bir eylem olduğu ve direnme gücü taşıdığı varsayımından yola çıkılarak yapılan çalışma, dijital panoptik bakışa yanıt olarak kullanıcıların iletişim stratejisiyle ‘kasıtlı’ sessizliği tercih edebileceğini ortaya koymuştur. Algoritmik güce karşı geliştirilen ‘gönüllü’ sessizlik ile toplum baskısının getirdiği ‘oto-sansür’ sessizliğin pasiflik değil bir meydan okuma eylemi olarak aktif bir direniş temsili de olabileceği anlaşılmıştır. Ancak erişim engeli getirilmesi suretiyle yaratılan teknik sessizlik ise kişinin tercihi dışında baskıyla ortaya çıkan sessizliği ifade etmektedir. Bu bağlamda dijital sessizlik, teknik, algoritmik ve oto-sansür gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

Algoritmalar, platform kuralları, toplumsal normları, dijital ortamda konuşulabilirliği belirlerken, bireyler de kendi seslerini nerede, nasıl ve ne zaman duyuracaklarına dair stratejik kararlar almaktadır. Algoritmik yani gönüllü sessizlik, bazı kullanıcıların platformlara içerik üretmemeyi, sosyal medya hesaplarını dondurmaya ya da görünürlükten çekilmeyi bilinçli olarak seçmesini ifade etmektedir. Teknik sessizlik, veri profilleri aykırı olan veya kârlı kalıplara uymayan bireylere, gruplara erişim engeli getirilerek onların dışlanması veya ‘dijital olarak susturulması’nı açıklamaktadır. Bazen de kullanıcılar, linç, ifşa veya sosyal dışlanma korkusuyla susabilmektedir.

Panoptikon metaforunda olduğu gibi, birey sürekli gözlendiğini bildiği için dış denetime gerek kalmadan kendi öz denetimini sağlayarak, dijital sessizliğe bürünebilmektedir. Dijital kullanıcıların bazen bilinçli olarak platformları terk etmesi, belirli dönemlerde içerik paylaşmaması ya da sadece sessiz kalması, bu bağlamda direnişin pasif biçimleri olarak okunabilir. Ancak otosansür ya da algoritmik sessizlik, kasıtlı bir meydan okuma eylemi, dijital alanın sürekli taleplerinden özerkliği geri kazanma yani bir öz denetim pratiği olarak algılanabilir. Bu bağlamda dijital sessizlik, performans sergilemeyi, kimliğini ağırlıklı sürekli sınavına tabi tutmayı veya kalabalığın yargılarıyla şekillenen ‘uysal bir beden’ olmayı reddetmektir. Bu, kimliğin sürekli olarak inşa edildiği, onaylandığı ve disipline edildiği dijital sahnedeki bilinçli bir çekilme halidir. Ayrıca provakatif bilginin yayılmasında zincirin bir parçası olmamayı tercih etmek de dijital sessizliği bir direnişe dönüştürmektedir.

Kısacası dijital sessizlik; ‘susturuldum’ olduğunda baskıdan kaynaklı eylemsizlik, “susmayı seçiyorum” olduğunda bir tür görünmezlik stratejisiyle direniş olmaktadır. Bu da kimin sessiz kalabileceği, kimin sessizliğe zorlandığı ve bu sessizliğin ne anlama geldiği üzerindeki mücadele, iktidar, öznellik ve durmaksızın veri üretimiyle yönetilen bir çağda anlamlı bir özgürlüğün tartışılabilirliği arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Althusser, L. (2014). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Alp Tümertekin (Çev). İstanbul: İthaki.
- Bakiner, A. (2025). Digital Silence And Symbolic Resistance: Silence as Communicative Action in the #Blackouttuesday Campaign. *International Journal of Social Sciences*, 10, 1, 107-122.
- Bentham, J. (2019). Hapishane Gözetim-Evi İçin Bir Plan. (Mektup II). *Panoptikon. Gözün İktidarı*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Haz). Zeynep Özarslan (Çev). s. 14-16.
- Bentham, J. (2019). Panoptikon ya da Gözetim-Evi. (Mektup V). *Panoptikon. Gözün İktidarı*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Haz). Zeynep Özarslan (Çev). s. 9-75.
- Baudrillard, J. (2013). Sessiz yığınların Gölgesinde. Oğuz Adanır (Çev). Ankara: Doğubatı.
- Cinelli, M., Morales, G.D.F., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., Starnini, M. (2021). The Echo Chamber Effect on Social Media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Vol. 118, No. 9. Doi: <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>
- Ergül, N. (2025). Sükût Her Zaman İkrardan Gelmez! Sessizlik: Toplumsal, Felsefi ve İletişimsel Bir Fenomen. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 15, 146-159.
- Foucault, M. (2021). Söylem ve Hakikat. Kerem Eksen ve Murat Erşen (Çev). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2023). İktidarın Gözü. (6. Basım). Işık Ergüden ve Osman Akınhay (Çev). İstanbul: Ayrıntı.
- Freire, P. (1995). Ezilenlerin Pedagojisi. (2. Basım). Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek (Çev). İstanbul: Ayrıntı.
- Gurgun, S., Arden-Close, E., Phalp, K., Ali, R. (2023). Online Silence: Why Do People Not Challenge Others When Posting Misinformation?. *Internet Research*, Vol. 33 No. 5 pp. 1928–1948, doi: <https://doi.org/10.1108/INTR-06-2022-0407>
- Han, B. C. (2019). Psikopolitika. Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri. Haluk Barışcan (Çev). İstanbul: Metis.
- Han, B. C. (2022). Enfokrasi. Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi. (4. Basım). Mustafa Özdemir (Çev). İstanbul: Ketebe.
- Han, B. C. (2024). Şeffaflık Toplumu. (9. Basım). Haluk Barışcan (Çev). İstanbul: Metis.
- Le Bon, G. (2017). Kitleler Psikolojisi. (2. Basım). Ankara: Alter.
- Noelle-Neumann, E. (1998). Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi. Ankara: Dost Kitabevi.

- Ören, A. (2025). The Power of Digital Silence: A Conceptual Examination of Silent Users (Lurkers). *Social Sciences Research Journal*, 14 (01), 102-110.
- Özarslan, Z. (2019). Gözün İktidarı: Elektronik Gözetim Sistemleri. *Panoptikon. Gözün İktidarı*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Haz). s. 139-153.
- Pease-Watkin, C. (2019). Bentham’ın ‘Panoptikon’u ve Dumont’un ‘Panoptique’i. *Panoptikon. Gözün İktidarı*. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (Haz). s. 77-85.
- Preece, J., Nonnecke, B., Andrews, D. (2004). The Top Five Reasons for Lurking: Improving Community Experiences for Everyone. *Computers In Human Behavior*. 20(2), 201-223.
- Sahakyan, H., Gevorgyan, A., Malkjyan, A. (2025). From Disciplinary Societies to Algorithmic Control: Rethinking Foucault’s Human Subject in the Digital Age. *Philosophies* 2025, 10, 73. <https://doi.org/10.3390/philosophies10040073>
- Schuilenburg, M., Peeters, R. (2023). Algorithmic Governance: Technology, Power, and Knowledge. In *The SAGE Handbook of Digital Society* (pp. 439-457). <https://doi.org/10.4135/9781529783193>
- Vincent, N., Li, H., Tilly, N., Chancellor, S., Hecht, B. (2021). Data Leverage: A Framework For Empowering The Public In Its Relationship with Technology Companies. In *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*. 215–227.